

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Резюме. У статті розглядаються аспекти управління освітою та його функції, історичний розвиток наукової теорії управління загальноосвітнім навчальним закладом, сучасний стан розвитку управління освітою.

Ключові слова: управління освітою, стан, історичний розвиток, функції управління, менеджмент, внутрішньошкільне управління.

Постановка проблеми. За останні 30 років теорія управління загальноосвітніми закладами почала стрімко розвиватись, але раціонального її застосування та ефективного використання всіх її переваг ще не впроваджено. На сам перед це наслідок неоднозначності даної проблеми та поєднання таких наук, як педагогіка, філософія, соціологія, економіка та ін., що як наслідок є великим, але не задіяним багажем знань.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивченням питання управління освітою займались такі вчені як: В. Боров, В. Андрущенко, В. Бакуменко, В. Князев, В. Кремін, В. Огаренко, В. Майборода, В. Лутай, В. Луговий, О. Зайченко, О. Жабенко, О. Мінаєв, Н. Нижник, Н. Островерхова, Н. Протасова, А. Мерзляк, Л. Беззубко, Н. Подольчак, Г. Єльнікова, В. Крижко, Є. Павлютенкова.

Переважає частина сучасних науковців (А. Чміль, В. Маслов, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, В. Федоров та інші) визначають управління освітою як вид соціального управління, що представляє собою сукупність взаємопов'язаних, взаємодіючих елементів, ціленаправлених заходів, спрямованих на досягнення конкретної мети [8].

Розвиток методологічних основ управління, системних, функціональних, ситуаційних, адаптивних підходів до управління освітою, його сутність ґрунтовно описані та детально проаналізовані в роботах Г.Єльнікової, В.Крижко та Є.Павлютенкова.

Формування цілей статті. Мета нашої роботи – висвітлення сутності, розвитку та сучасного стану управління освітою.

Виклад основного матеріалу. Поняття "управління" міцно ввійшло у вжиток багатьох галузей знань. Так, існує управління біохімічними процесами в живих організмах, управління технічними пристроями, машинами, управління соціальними процесами. Його суть визначається як "елемент, функція організмів, систем різної природи (біологічних, соціальних, технічних), які забезпечують збереження їх певної структури, підтримання режиму діяльності, реалізацію їхніх програм".

Спільним для управління взагалі, як стверджує кібернетика, є те, що воно властиве лише системним об'єктам: метою управління є впорядкування системи; перебудова системи здійснюється шляхом переробки інформації, встановлення зворотного зв'язку; кожна самоуправляюча система поділяється на дві підсистеми: управляючу і підсистему, що управляється.

Управління освітою належить до соціального управління, що регулює економічну, соціально-політичну та духовну сфери життя суспільства. Управління освітою, зокрема, відповідає за духовну сферу [5].

Управління як теорія зародилось на початку ХХ століття. Основоположниками першої школи "наукового управління" були американський інженер Ф. Тейлор і французький менеджер А. Файоль. Перший з них вирішив завдання удосконалення управління підприємством шляхами економного використання праці і засобів виробництва, регламентації використання інструментів і матеріалів, стандартизації робочих операцій, точного обліку робочого часу і цим довів, що управляти можна "науково". У 1911 році Ф. Тейлор опублікував свою книгу "Принципи наукового управління", яка традиційно вважається початком визнання управління наукою.

А. Файоль виділив п'ять функцій управління. За його словами, "управляти означає передбачати і планувати, організувати, розпоряджатися, координувати і контролювати". Він розробив "принципи управління", що визнається першим самостійним результатом "науки адміністрування" в її тепер вже класичному варіанті, зорієнтованому насамперед на побудову "формальних" організаційних структур і систем.

Наступний етап розвитку управлінської думки пов'язаний із зародженням у 30-ті роки ХХ століття школи "людських відносин". Представники цієї теорії вивчали соціально-психологічні проблеми поведінки людини у трудовій діяльності і наголошували на необхідності враховувати людський фактор виробництва.

Галузь людського знання, яка допомагає здійснити функцію, вид діяльності по керівництву людьми в найрізноманітніших організаціях, одержала назву "менеджмент". Термін менеджмент (анг. management – управління) у вузькому розумінні означає уміння досягати поставлених цілей, використовуючи працю, інтелект, мотиви поведінки інших людей; у широкому – те саме, що й управління: функцію, вид діяльності по керівництву людьми в різних організаціях. Водночас у трактуванні і застосуванні цих понять є і відмінності. Термін "менеджмент" застосовний до різних типів організацій, але якщо йдеться про державні органи будь-якого рівня, то більш правильним буде використання терміна "державне управління" (англ. public administration). Він здебільшого вживається для позначення особистості "менеджера" – людини, суб'єкта управління, що діє в певній організації; у більш загальному розумінні використовується термін "адміністрація", який в основному відбиває безособову систему управління. Крім того, "менеджер" – це професійний керівник, представник особливої професії – управління; людина, яка пройшла спеціальну підготовку [9].

У більшості країн світу менеджмент вважається однією із пріоритетних галузей соціальних наук, є невід'ємною частиною загальної культури людини та трудових колективів. У США, менеджмент якої вважається найбільш могутньою "управлінською цивілізацією", у рамках багатопрофільних університетів сьогодні діє 1300 шкіл, які дають регулярну освіту в галузі менеджменту; 10 тисяч консультативних фірм, десятки тисяч незалежних консультантів, що надають послуги з різних аспектів управлінської діяльності; понад 70 періодичних видань, більше десятка видавництв спеціалізуються на літературі з управління. У Європі зареєстровано біля 300 повноцінних центрів навчання менеджерів.

Слід зауважити, що американський шлях формування менеджерів не єдиний у світовій практиці. У Японії, наприклад, керівників готують самі фірми. На основі концепції "навчання за допомогою досвіду" вони планомірно переміщують працівника на різні посади. Це дозволяє йому пізнати специфіку різних аспектів бізнесу і досконало вивчити свою фірму. Лише у віці 35 років співробітники мають можливість одержати першу керівну посаду.

У 50-60 роки на розвиток управлінської думки позитивно вплинув економіко-математичний рух. Саме "кількісна школа" у світовій управлінській думці стимулювала використання в управлінні положень теорії систем, кібернетики (галузей науки, які синтезують, інтегрують складні явища). Це дозволило подолати конфлікт між раціоналізмом прихильників "наукового управління" і романтизмом ентузіастів налагодження гармонії в людських стосунках, організаціях і суспільстві.

На рубежі 70-х років ХХ ст. переломною для всієї управлінської думки стала ідея про те, що організація - це відкрита система, яка пристосовується до свого досить різноманітного зовнішнього і внутрішнього середовища.

Головні причини того, що відбувається всередині організації, необхідно шукати поза неї. Представники теорії "соціальних систем" акцентують увагу на необхідності розглядати кожну організацію як соціальну систему, аналізувати її в цілому, опиратися на положення теорії "людських відносин".

У 80-ті роки було відкрито значення "організаційної культури" як могутнього інструмента управління. Сьогодні багато теоретиків менеджменту ставлять культуру по силі впливу на людей урівень з організацією як управлінським інструментом. Адже головний потенціал і водночас головна небезпека для прогресивних змін міститься у людині, її свідомості, культурі, культурних стереотипах поведінки в організації.

Для 90-х років ХХ століття були характерні три тенденції. Перша пов'язана з досягненням високої продуктивності праці та її якості шляхом синтезу діяльності людей і використання технологічних факторів виробництва; друга - підсилення уваги не лише до організаційної культури, а й до різних форм демократизації управління, участі рядових працівників у здійсненні управлінських функцій. В Європі, Японії, США загально визнано, що майбутнє - за демократизованими формами управління. Третя тенденція - підсилення міжнародного характеру управління.

Таким чином, управління, менеджмент - це міждисциплінарна галузь знань, яка поєднує в собі науку, досвід, управлінське мистецтво. Еволюція управління в ХХ столітті полягає у використанні досягнень багатьох наук для вирішення головної проблеми - як одержати бажані результати на основі погоджених дій багатьох людей [7].

Теорія управління освітою розроблялася ученими різних країн. Термін "управління" увійшов до освітньої галузі у другій половині 70-х років, замінивши термін "керівництво". У цей період під впливом ідей теорії соціального управління (праці В.Г. Афанасьєва, Д.М. Гвішіані та інших) розпочинається поступовий перехід від традиційного школознавства до розробки основ внутрішньошкільного управління.

Традиційне уявлення про керівництво школою розкривалося в таких характеристиках, як цілеспрямований вплив "зверху" суб'єкта на об'єкт керівництва; вплив керуючої підсистеми на керовану з метою переводу останньої у якісно новий стан; впровадження елементів наукової організації педагогічної праці та інших. Філософські, соціологічні і педагогічні погляди вчених на суть управління, що склалися в цих галузях науки до початку 90-х років, відповідали політичним і соціально-економічним умовам розвитку суспільства, характеру командно-адміністративної управлінської системи, яка розглядала об'єкт управління без урахування того, що ним є людина, головна діюча особа життєдіяльності суспільства.

Сьогодні погляди вчених на поняття "внутрішньошкільне управління" і розкриття його сутності базуються на іншій методологічній основі. Для сучасної теорії і практики управління, в тому числі соціально-педагогічними системами, пріоритетними є системний, особистісний, діалогічний підходи. Це орієнтує на урахування в управлінні тенденцій розвитку освіти, впливу зовнішнього середовища на процеси, що управляються, моделювання цілісних педагогічних й управлінських структур, які синтезують стихійне й організоване начало, використання діалогічних форм взаємодії тощо. Найголовнішим є забезпечення відповідності управляючої підсистеми і підсистеми, що управляється, оскільки лише за умов такої відповідності можливий динамічний розвиток навчально-виховного процесу згідно з метою школи.

Внутрішньошкільне управління - це діяльність управляючої підсистеми, спрямована на реалізацію мети школи шляхом створення умов (прогностичних, педагогічних, психологічних, кадрових, організаційних, матеріально-фінансових та інших), необхідних для належного розвитку педагогічного процесу.

Таким чином, сьогодні на зміну філософії "впливу" в управлінні школою йде філософія створення умов для взаємодії, співробітництва, партнерства. Теорія управління школою доповнюється теорією внутрішньошкільного менеджменту, яка має особистісну спрямованість. Це суттєво змінює стиль взаємин у вертикальному розподілі праці:

- дозволяє створити атмосферу поваги, довіри й успіху кожного члена шкільного колективу;
- перейти на професійний стиль співробітництва, в процесі якого враховуються індивідуальні особливості кожного педагога, здійснюється особистісно орієнтований підхід до його діяльності;

- створити умови розвитку кожної особистості на основі мотиваційних орієнтацій;
- сприяє формуванню внутрішньошкільної культури, створенню психологічного комфорту для всіх учасників педагогічного процесу.

Осмилення ідей менеджменту, їх перенесення до сфери внутрішньошкільного управління відкрили простір для розробки самостійного специфічного відгалуження управління – педагогічного менеджменту.

Висновки. Сучасний стан та порядок світових суспільних процесів та їх метаморфози не оминули й сучасну школу та призвели до необхідної модернізації освіти. Не достатнє впровадження інновацій у діяльність шкіл та процеси управління ними, є чи не найперспективнішим аспектом для розвитку управління освіти й самих загальноосвітніх закладів. Основним недоліком в управлінні сучасними загальноосвітніми закладами є перевага традиційних методів та форм контролю, не зважаючи на тенденції розвитку шкіл. Хибним та ключовим є вузька спрямованість на зростання успішності учнів, тоді як нова педагогічна парадигма вимагає рухатися в напрямку підвищення рівня та якості освіти, як наслідок особистісного зростання учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березняк Е.С. Важнейшее звено управления школой / Е.С. Березняк. – К.: Рад. школа, 1981. – 151 с.
2. Березняк Е.С. Керівництво роботою школи / Е.С. Березняк, М.В. Черпінський. – К.: Рад. школа, 1970. – 262 с.
3. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: монографія / Л.М. Ващенко. – К.: Тираж, 2005. – С.101.
4. Грабовський В.А. Деякі проблеми регіонального управління закладами освіти в Україні / В.А. Грабовський; за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева // Актуальні теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми державного управління: матеріали наук.-практ. конф.: у 2 т. – К.: НАДУ, 2004. – Т. 2. – С. 65-66.
5. Дарманський М.М. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні / М.М. Дарманський. – Хмельницький: Поділля, 1997. – 383 с.
6. Данилова Г.С. Акмеологія шкільної освіти в контексті методології сучасної науки / Г.С. Данилова // Рідна школа. – 2004. – № 11. – С. 6-11.
7. Локтионов М.В. Системный подход в менеджменте / М.В. Локтионов. – М.: Генезис, 2000. – 288 с.
8. Маслов В. Функції процесу управління навчальним закладом як наукова основа розробки змісту і методів підвищення посадово-функціональної компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів / В. Маслов // Післядипломна освіта в Україні. – 2012. – № 1. – С. 27-32.
9. Павлютенков Е.М. Основы менеджмента в образовании / Е.М. Павлютенков, В.В. Крыжко. – Запорожье, 2000. – 260 с.
10. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1988. – 284 с.

Р.С. ФИЛОНЕНКО. ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЕМ

Резюме. В статье рассматриваются аспекты управления образованием и его функции, историческое развитие научной теории управления общеобразовательным учебным заведением, современное состояние развития управления образованием.

Ключевые слова: управление образованием, состояние, историческое развитие, функции управления, менеджмент, внутришкольное управление.

R.S. FILONENKO. HISTORY AND CURRENT STATUS OF MANAGEMENT EDUCATION

The summary. The article deals with aspects of education and its functions, the historical development of scientific management theory of secondary schools, the current state of management education.

Key words: management education, state, historical development, features control, management, intra management.

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф., дійсний член АНВШ України А.С. Дем'янчук.

Одержано редакцією 24.02.2016 р.

УДК: 378

Т.С. ШРОЛЬ

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК НОВА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ІКТ-ОСВІТИ

Резюме. У статті розглянуто зміст поняття «змішане навчання», особливості організації змішаної навчальної діяльності в освітньому процесі, наведено переваги та недоліки змішаного навчання. Зазначено, що організація освітнього процесу з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (мобільних, дистанційних, електронних) за моделюю змішаного навчання позитивно впливатиме на формування ІКТ-компетентності майбутнього вчителя. Описано характеристики та особливості трансформації ролі суб'єктів освітнього процесу при переході від традиційної до змішаної моделі.

Ключові слова: змішаний підхід, модель змішаного навчання, суб'єкти змішаного навчання, майбутній вчитель, ІКТ.

© Т.С. Шроль, 2016